

ЦІННОСТІ ЯК СОЦІАЛЬНІ ПРЕСКРИПЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Г. В. Коваль (м. Запоріжжя)

Волонтерство, що є усталеною соціальною практикою, організаційно представлено в межах як державних, так і громадянських інституцій. Якщо в межах держави волонтерство реалізується у формі соціальної допомоги, то в межах громадянського суспільства – у формі суспільного руху, що зумовлює необхідність пояснення їх відмінностей та розуміння можливих чинників, якими спричинено ці відмінності. Соціально-психологічний підхід до означеної проблематики вимагає теоретичного позначення чинників соціальної поведінки. Проблема ускладнюється тим, що роль суб'єктів діяльності відводиться державі та громадянському суспільству, а це унеможливує застосування диспозиційної концепції соціальної саморегуляції до цих суб'єктів. Оскільки згадані суб'єкти регулюються зовнішніми змінними, запропоновано узагальнити зовнішні регулятори діяльності за допомогою поняття “соціальна прескрипція”, що обґрунтовує виокремлення цінностей як соціальних прескрипцій. Як зовнішній регулятор волонтерської практики означено цінність рівності для соціальної допомоги та цінність людяності для суспільного руху, що, зокрема, впливає з аналізу специфіки виокремлення реципієнта допомоги в межах цих практик.

Ключові слова: волонтерство, соціальна робота, суспільний рух, соціальна практика, диспозиційна концепція.

Постановка проблеми. У волонтерстві як складному неоднорідному суспільному явищі, що виявляється у формі специфічної соціально-психологічної активності, може бути виокремлено певну сукупність суб'єктів виконання та організації такої діяльності. Зокрема, серед них можна виокремити державу і громадянське суспільство. Тоді специфіка активності виявлятиметься у формі соціальної допомоги – в разі її організації державою, та суспільного руху – у разі організації та реалізації засобами громадянського суспільства. Одним з можливих завдань, що при такому розмежуванні виникає, є розкриття відмінностей між цими виявами волонтерства. Можливим напрямом конкретизації цієї проблематики є виокремлення чинників, що вплинули на становлення і далі впливають на існування цих паралельних форм волонтерської допомоги.

Аналіз досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми. З огляду на обмеженість аналізу означеними формами вияву волонтерства наразі слід з'ясувати специфіку соціально-психологічного підходу до окресленої проблематики, тобто виокремити соціально-

психологічні чинники, за допомогою яких можна було б розкрити обумовленість вияву волонтерства в означених формах. Тут видається досить перспективним порівняльний аналіз соціологічного та соціально-психологічного підходів.

У соціологічному аналізі ця проблематика розкривається за допомогою поняття інституціоналізації, де волонтерство розглядається як суспільна практика. Питання інституціоналізації суспільних рухів у контексті розвитку громадянського суспільства та зокрема волонтерства в умовах вітчизняної дійсності мають перманентний характер. Так, на зламі 1990–2000-х років ця проблематика висвітлювалася в працях І. Авуєвої (Юрченко), Р. Вайноли та А. Капської, Т. Лях, Н. Паніної і Є. Головахи, на зламі наступного десятиліття – у доробку Д. Співака, М. Чухрай, І. Юрченко, а впродовж останнього часу вона актуалізується в розвідках В. Голуба, Д. Горелова та О. Корнієвського, Л. Жужі, М. Козачука, О. Мандебури, Н. Черниш та інших науковців.

Зокрема, І. Юрченко в процесі інституціоналізації виокремлює сім послідовних етапів [15, с. 113], що дає підстави державні установи, громадські об'єднання та групи взаємодопомоги означити як інституції, на базі яких відбувається інституціоналізація волонтерства [там само, с. 194]. Інший спосіб рефлексії реалізовано, приміром, у дослідженні М. Чухрай. Тут громадянське суспільство розглядається як альтернативний державі інститут [13, с. 106], а волонтерство виявляється в його межах. Інституціоналізацію запропоновано узагальнити через розуміння повсякденної діяльності як основи її неоднорідної динаміки [там само].

Як бачимо, відбувається проблематизація взаємодії держави та громадянського суспільства щодо інституціоналізації волонтерства, що актуалізує питання розуміння її чинників та їх впливу на усталення волонтерства в межах соціальних інститутів, які є альтернативними одне щодо одного. Питання знаходить своє розкриття у виокремленні етапів поступу, проходячи які суспільна практика усталюється та унормовується як щодо реалізації соціальної функції, так і щодо суспільної групи, яка цю функцію реалізує. Перші два етапи – виникнення потреби, яка має характеристики соціальності, та формування загальних цілей, також соціальних [14, с. 113; 13, с. 106], – пов'язані із чинниками, які зумовлюють початок поступального розвитку. Отже, ідеться про необхідність розкриття причин, які зумовлюють специфіку функціонування волонтерства як певної соціальної практики, що специфічно усталюється в різних соціальних інститутах. Власне, соціально-психологічний підхід до цієї проблематики полягає у виокремленні чинників соціальної поведінки, що виявляється під час волонтерської діяльності.

Проблематика розуміння соціальної поведінки є традиційною для соціально-психологічного підходу і становить окрему предметну ділянку дослідження. Зокрема, її розроблення спирається на такі поняття, як атитюд, соціальні уявлення, вірування, стереотипи, цінності та ціннісні орієнтації [16], де ці поняття виступають як чинники, що зумовлюють соціальну взаємодію. Варто звернути увагу на певну еволюцію розгляду цієї низки понять та спробу приведення їх у сукупну взаємозалежну несуперечливу систему чинників, що зокрема реалізовано в концепції диспозиційної саморегуляції В. Ядова, яка являє собою ієрархічну чотириступеневу сукупність трьох рядів взаємозалежних змінних [там само, с. 31-40].

Отож виникає проблематичність перенесення диспозиційних утворень, що релевантні особистості, на означені суб'єкти організації волонтерства, тобто проблема полягає в правомірності позиціонування соціального інституту держави та/або громадянського суспільства як суб'єкта діяльності. Утім, інтуїтивно очевидно, що вони діють. Також очевидними є відмінності в характері діяльності, адже особистість діє від свого імені, тоді як означені суб'єкти – від імені певної сукупності імен, тобто від імені спільноти. При цьому, зрозуміло, така діяльність регулюється не лише диспозиційними утвореннями, а й утвореннями, абстрагованими щодо особи. Виходить, можна звести проблему до необхідності виокремлення регулятивної системи діяльності означених суб'єктів.

Побіжно зазначимо, що рівень держави ми співвідносимо з нормативно-правовими актами як основними регуляторами діяльності, тоді як громадянське суспільство – з традиціями, груповими нормами, цінностями та цілями. Отже, основна відмінність полягає у способі ставлення до особистості. Якщо диспозиції виступають у ролі внутрішніх утворень та забезпечують саморегуляцію, то означені утворення являють собою сукупність прескрипцій та забезпечують зовнішню регуляцію як соціальної активності особистості, так і діяльності спільноти загалом. Тож характерну сукупність зовнішніх регуляторів соціальної активності можемо узагальнити за допомогою поняття “соціальна прескрипція”. При цьому соціальну прескрипцію можна тлумачити як окрему зовнішню умову соціальної активності, яка специфічно співвідноситься із системою диспозицій.

Отже, соціальна допомога та суспільний рух з надання допомоги як усталені соціальні практики співвідносні з третім рівнем змінних диспозиційної концепції та релевантні таким диспозиційним утворенням, як соціальні схильності. З особистісної сторони регуляції релевантним є виокремлення певної сукупності схильностей до провадження практики й регуляція відбувається нібито “знизу”, тоді як соціальні прескрипції

держави та/або громадянського суспільства, як умови вищого рівня регуляції, виконують функцію “спущених згори” регламентацій. Якщо предметом соціологічного аналізу на рівні суспільної практики є процес формування або фіксація сформованості певної соціальної практики, що, власне, й відбувається через розроблення поняття “інституціоналізація”, то предметом соціально-психологічного аналізу мають бути певні психологічні зміни, що відбувають схильність особистості до її реалізації як уже наявної та усталеної соціальної практики. Загалом, це доволі добре досліджена сфера проблематики, яка не потребує окремої розробки.

На рівні виокремлення волонтерства як соціального інституту, що усталюється як практика в межах її організації державою або громадянським суспільством (які, по суті, виступають тою, більш ширшою, за В. Ядовим, суспільною умовою реалізації волонтерства як соціальної практики [16, с. 34], можна означити релевантні предметові соціологічного аналізу соціально-нормативні прескрипції. Серед них, зокрема, цінність становить інтерес як чинник інституціоналізації волонтерства та релевантні предметові соціально-психологічного аналізу прескрипції як утворення, співвідносні з ціннісними орієнтаціями як найвищими диспозиціями. Тож припустимо, що незбіг цінностей для означених суб'єктів волонтерської діяльності зумовлює її реалізацію у двох взаємно альтернативних формах практики.

Мета статті: виокремлення та обґрунтування цінностей, що в ролі соціальних прескрипцій регулюють соціальні практики волонтерства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суспільно-політичні процеси на теренах СНД кінця ХХ сторіччя до певної міри зумовили й специфіку розвитку та дослідження волонтерства. Як можна експлікувати із джерел, дослідження ґрунтувалися переважно на узагальненнях досвіду практичної реалізації волонтерських проєктів у галузі соціальної роботи [15, с. 5], а самі дослідники водночас проводили активну соціально-педагогічну чи волонтерську діяльність. Саме в цей час волонтерство стало предметом наукових розробок Р. Вайноли, А. Капської, Н. Комарової, О. Кузьменко [4], О. Безпалько, Н. Заверико, І. Звєревої, Г. Лактіонової, Т. Лях [3] та ін. Прикметно, що визначення волонтерської діяльності та соціальної роботи, сформульовані в той час, до певної міри ідентичні між собою [8, с. 141-142]. Також законодавче визначення поняття “волонтер” спочатку було сформульовано в Законі “Про соціальні послуги”, а згодом виключено у зв'язку з ухваленням Закону “Про волонтерську діяльність” [9].

Отже, в умовах здобуття та розвитку державної незалежності волонтерство усталювалося як соціальна та соціально-педагогічна діяльність. Тобто в умовах несформованості громадянського суспільства, відсутності не регламентованих державою традицій безоплатної праці

волонтерство дістало широку інституціоналізацію через інституції держави.

Як інститут громадянського суспільства, волонтерство знаходить поштовх до подальшої інституціоналізації у формі широкомасштабного суспільного руху під час і після подій Революції Гідності, що дає дослідникам підстави означити їх як питомий та наріжний фактор формування громадянського суспільства, яке починає набувати значної ваги в суспільно-політичному процесі. Як показують результати соціологічних опитувань [5, с. 16], волонтерство змінило динаміку становлення в українських реаліях та набуло принципово нових якостей.

Питання чинників становлення волонтерства в тій чи тій формі суспільної практики розкладається на два ряди проблематики. З одного боку, йдеться про причини становлення, зумовлені соціальним контекстом українських реалій, де соціальна практика волонтерства була своєрідною реакцією на суспільні виклики. Це зумовлює необхідність у соціологічному аналізі поряд з виокремленням соціальних потреб та цілей також додатково розглядати й типологію суспільних проблем з погляду їх внеску у виникнення та усталення волонтерства як суспільної практики. З другого боку, можна вести мову про чинники як регулятори волонтерської практики в заданих умовах і тоді, враховуючи обмеженість взятими до аналізу суб'єктами волонтерської діяльності, питання цінностей як таких чинників дістає обґрунтування як предмет соціально-психологічного аналізу. А проте зрозуміло, що ці чинники впливають і на процес інституціоналізації соціальної практики, що знаходить своє відображення, зокрема, в інших п'яти виокремлених дослідниками стадіях цього процесу [15, с. 113; 13, с. 106]. При цьому певним їх узагальненням стає поняття норми, яка усталюється в тому чи іншому аспекті регуляції. А втім, норма, як певний вид соціальної прескрипції, не вичерпує собою всієї розмаїтості цінностей. Отже, необхідність виокремлення цінностей як регуляторів діяльності спільноти робить нагальним їх аналіз.

Цінності як предмет соціологічної та соціально-психологічної рефлексії узагальнено в низці розвідок вітчизняних учених, зокрема в доробку В. Васютинського, Р. Зрайка, А. Ручки, Ю. Шайгородського та ін. Суттєвим підґрунтям для розуміння цінностей є рефлексія їх розвитку в аксіологічній проблематиці. У такий спосіб дістає відображення проблематика їх онтологічного статусу, через розуміння якої вибудовуються підходи до визначення, а цінність розкривається через поняття норми, мети, еталона, взірця, культурного коду тощо [14, с. 220], а також зумовлює специфікацію статусу як змінної об'єктивно-історичного процесу, культури, соціальної групи, а не лише особистісної змінної [там само, с. 221]. Таким чином, соціальна цінність зумовлює широкий спектр соціальної взаємодії на всіх рівнях її вияву. Характер

такої обумовленості описується за допомогою термінів домінування через ієрархію, натиск, вплив тощо, а взаємодія з нею – через такі процеси, як ідентифікація, інтеріоризація, привласнення, орієнтація тощо.

У контексті виокремлення цінностей як соціальних прескрипцій регуляції волонтерської практики видається перспективним позиціонувати соціальну цінність як релевантну моделі майбутнього. У межах соціально-гуманістичного знання можна виокремити низку понять, які дістають змістове наповнення через цю категорію, що, зокрема, було узагальнено в доробку Г. Балла, де такі поняття, як образ, модель потребового майбутнього, акцептор результату, “підводяться” під поняття цільової моделі [1, с. 200]. Таким чином, модель майбутнього дістає своє соціально-психологічне наповнення з боку загально-психологічного підходу, а модель майбутнього певної спільноти виступає своєрідним соціальним благом, що припускає реалізацію цінності задля свого досягнення. Тобто позиціонується, що властивість телеологічності належить не меті, а цінності. Отже, інтенція певного соціального об’єкта або явища виступає в ролі чинника, що регулює його розвиток. Інакше – цінність, як певна соціальна прескрипція, регулює соціальну дію на предмет своєї реалізації задля досягнення спільного майбутнього як суспільного блага.

У процесі поступального розвитку соціальної практики в межах її реалізації певним суб’єктом цінність як прескрипція виступає в двох іпостасях. Вона має бути реалізована соціальним суб’єктом на момент усталення діяльності як соціальної практики і в такий спосіб стати релевантною моделі потребового майбутнього, чим задає вектор усталення практики в напрямі досягнення суспільного блага. Але цінність має реалізовуватися під час безпосереднього виконання практики і в такий спосіб ставати регулятором соціальної активності. Тобто можемо припустити, що держава і громадянське суспільство, окрім іншого, реалізують різні цінності, чим спричинено усталення волонтерства як соціальної практики в різних формах вияву. Звідси постає необхідність виокремлення цінностей, що не збігаються, для означених суб’єктів реалізації волонтерської практики.

З першоджерел можна експлікувати основоположні, найвищі соціальні цінності, що визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Такими цінностями визнають передусім людину, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність та безпеку [7, с. 3]. Разом з тим як цінність, що регламентує саму діяльність, а не її спрямованість, можна визначити принцип рівності [там само, с. 21]. Побіжно зазначимо, що людина як індивідуальність включена в соціальну взаємодію, в тому числі у взаємодію з державою – як особистість, тобто як певний продукт соціального розвитку у всій багатомірності її зв’язків з різного типу

середовищами. Завдяки цьому увиразнюється така основоположна характеристика особистості, як унікальність, тоді як принцип рівності, як основоположна цінність регламентованого державою буття, уніфікує унікальність особистості та визначає її місце серед інших унікальностей, де вона позиціонується як рівна серед інших громадян як носій спільності, забезпеченої діяльністю держави. Тобто держава виступає дієвим суб'єктом, що цілеспрямовано утворює об'єднавчі зв'язки для включення в середовище своєї спільності.

Разом з тим цілком очевидно є тенденція, коли зв'язки вибудовуються з ініціативи особистості. Так, особистість у процесі свого становлення ускладнює пов'язаність з навколишнім світом завдяки поступовому залученню до більш широких за чисельністю спільнот. Тобто, починаючи із себе як певної вершини, особистість у своєму розвитку потенційно спроможна доєднатися до гранично формалізованого об'єднання, де в ролі такого виступає людство, що розуміється як глобальне суспільство. Тобто йдеться про розвиток громадянського суспільства як об'єднання, в яке закладено принципово інший вірець спільноти як кінцевого результату поступального розвитку. А отже, реалізується й цінність, відмінна від рівності. Такою цінністю може бути *людяність*. Під людяністю розуміють певне узагальнення ціннісного ставлення до світу як унікальну властивість людини. Тобто людяність є своєрідним узагальненням інших основоположних цінностей – істини, добра та краси, крізь призму яких людина бачить навколишні середовища, у тому ж числі й середовище соціальне, що обумовлює й своєрідне бачення його майбутнього.

Як уже зазначалося вище, цінність також має проявлятися в ході безпосередньої практики як один з її регуляторів. У межах організації волонтерства державою реалізацію цінності рівності можна експлікувати, зокрема, із законодавчого її забезпечення. Так, у Законі “Про волонтерську діяльність” лише у двох абзацах з десяти напрям допомоги визначено не через особу чи організацію, з видами нужди, а через вид діяльності, в якому потрібно надати допомогу [9, абз. 5-6 ч.3 ст.1]. Тобто сутнісною ознакою, що дає змогу виокремити реципієнта допомоги, є наявний у нього стан нужди. І рефлексія щодо реципієнта допомоги закінчується позначенням характеристик, які обумовлюють стан нужди, що проявляється в складних життєвих обставинах, а не йде далі і не рефлексує специфіку життєдіяльності, в реалізації якої допомога, власне, і потрібна [10, абз.3 ст.1].

Разом з тим волонтерство у формі суспільного руху з надання допомоги показує принципову відмінність спрямованості допомоги, де вона орієнтована на забезпечення саме діяльності реципієнта. Зазначене добре ілюструється рефлексією феномену волонтерського руху на

підтримку АТО. Адже в умовах внутрішньої нестабільності, зіткнувшись з відкритою агресивною політикою недружнього сусіда, держава виявилася неготовою самотужки долати зазначені виклики [5, с. 4]. Відтак українське суспільство відчуло гостру потребу в самоорганізації для захисту цінностей цілісності та незалежності власної держави. Дані соціальних опитувань свідчать, що понад 60% волонтерської допомоги було спрямовано на допомогу армії й добровольчим об'єднанням [там само, с. 16]. Отже, волонтерська допомога надавалася для забезпечення діяльності із захисту. Також спрямованість допомоги на діяльність засвідчує й особливість інституціоналізації волонтерства АТО, коли спочатку широкомасштабний та недиференційований суспільний рух почав ущільнюватися в інституції громадянського суспільства. Критерієм ущільнення, а отже, по суті, чинником інституціоналізації, стали види діяльності, у забезпеченні яких потрібна була допомога [12].

З огляду на усталену класифікацію цінностей (інструментальні і термінальні) зауважимо, що означені соціальні прескрипції – рівність та людяність – являють собою власне інструментальні цінності. Інтуїтивно очевидним виглядає твердження, що рівність виступає релевантною такої термінальній цінності, як справедливість, тоді як людяність є інструментом утвердження цінності життя. Отже, зазначені цінності обумовлюють інтенції держави та громадянського суспільства як соціальних інститутів, виступаючи в ролі моделей взірцевої спільноти, де для держави взірцем є справедливе суспільство рівних громадян, а для громадянського суспільства – людство як глобальна спільнота унікальних живих людей.

Висновки. У ході проведеного нами дослідження обґрунтовано визначення цінностей як соціальних прескрипцій, що регулюють діяльність як особи, так і соціальних суб'єктів дії. Разом з тим поняття соціальної прескрипції як умови та зовнішнього регулятора діяльності потребує більш глибокого аналізу, адже зрозуміло, що цінності не вичерпують увесь його обсяг. Зазначене також слугує підґрунтям для подальшого аналізу волонтерства як суспільного руху, адже виокремлення поряд з ним іншої форми сталої соціальної практики (співмірної йому, але водночас альтернативної), уможливило проведення порівняльного аналізу. Це, зокрема, дає змогу поглибити також емпіричний аналіз волонтерства АТО на предмет ціннісної складової діяльності.

Література

1. *Балл Г.* Мотив: уточнение понятия / Г. Балл // Психология в раціоігуманістической перспективе. – К. : Основа, 2006. – С. 192–210.

2. *Васютинський В.* Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства / В. Васютинський // Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2006. – Т. 8, вип. 6. – С. 40–45.
3. Волонтерство: порадник для організатора волонтерського руху в Україні / уклад. Т. Лях ; авт. кол.: О. Безпалько, Н. Заверико, І. Зверева, та ін. – К. : Волонтер, 2001. – 176 с.
4. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Вайнола Р., Капська А., Комарова Н. та ін. – К. : Академпрес, 1999. – 112 с.
5. *Горелов Д.* Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики / Д. Горелов, О. Корнієвський. – К. : НІСД, 2015. – 36 с.
6. *Зрайко Р.* Спроба інтегруючого підходу до змісту цінностей / Р. Зрайко // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / Акад. пед. Наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – 2005. – Вип. 10 (13). – С.129–143
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
8. *Лях Т.* Волонтерство як суспільний феномен / Т. Лях // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. праць ВДУ імені Лесі Українки. – Луцьк, 2004. – Вип. 3–4. – С.139–144.
9. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 №3236-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
10. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 №966-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
11. *Ручка А.* Ціннісна зміна як провідна тема сучасного соціологічного аналізу / А. Ручка // Український інформаційний простір. – К. : КНУКіМ, 2013. – С. 163–169.
12. Список волонтерів російсько-української війни (2014 – дотепер) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_волонтерів_російсько-української_війни_\(2014_-_дотепер\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_волонтерів_російсько-української_війни_(2014_-_дотепер))
13. *Чухрай М.* Інституціоналізація волонтерського руху в Україні: реалії та перспективи / М. Чухрай // Соціологічні студії. – 2013. – № 1. – С. 104–108.
14. *Шайгородський Ю.* Цінності як детермінанти суспільного розвитку / Ю. Шайгородський // Сучасна українська політика. – К. : Центр соц. комунікацій, 2012. – Вип. № 26. – С. 219–228.
15. *Юрченко І.* Інституціоналізація волонтерського руху в Україні : дис. канд. соціол. наук : спец. 22.00.03 / І. Юрченко. – К., 2009. – 219 с.
16. *Ядов В. А.* Саморегуляція и прогнозирование социального поведения личности: Диспозиционная концепция / В. А. Ядов. – М. : ЦСПиМ, 2013. – 376 с.

Reference

1. Ball, G. (2006). Motiv: utochnenine ponyatiya [Motif: clarification of the concept] In G. Ball (Eds.). *Psikhologiya v ratsiogumanisticheskoy perspektive* [Psychology in a rational-humanistic perspective] (pp.192–210). Kyiv: Osnova Publ. (rus).

2. Vasiutynskiy, V. (2006). Tsinnisno-orientatsiini ploschchyny suchasnoho ukrayinskoho suspilstva [Value-orientation planes of modern Ukrainian society]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii* [Problems of general and pedagogical psychology], 6, 40–45 (ukr).
3. Bezpalko, O., Zaveryko, N., Zvyeryeva, I. and et. (2001). *Volonterstvo: poradnyk dlia orhanizatora volonterskoho rukhu v Ukraini* [Volunteering: A guide to organizing a volunteer movement in Ukraine]. Kyiv: Volonter Publ. (ukr).
4. Vaynola, R., Kapska, A. and et. (1999). *Volonterskyi rukh v Ukraini: tendentsii rozvytku* [Volunteer movement in Ukraine: trends in development]. Kyiv: Akadempres Publ. (ukr).
5. Horielov, D., Korniiievskiy, O. (2015). *Volonterskyi rukh: svitovi dosvid ta ukraiynski hromadianski praktyky* [Volunteer movement: global experience and Ukrainian civic practices]. Kyiv (ukr).
6. Zrayko, R. (2005). Sproba intehruyuchoho pidkhodu do zmistu tsinnosti [An attempt to integrate the approach to the content of values]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii* [Scientific Studies in Social and Political Psychology], 10(13), 129–143 (ukr).
7. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon vid 28.06.1996 №254k/96-VR [The Constitution of Ukraine: Law No.254/96-VR dated 28.07.1996], from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-VR> (ukr).
8. Liakh, T. (2004). Volonterstvo yak suspilnyi fenomen [Volunteering as a social phenomenon]. *Problemy pedahohichnykh tehnolohii* [Problems of pedagogical technologies], (3-4), 139–144 (ukr).
9. Pro volontersku diialnist: Zakon vid 19.04.2011 №3236-VI [About volunteer activity: Law No.3236-VI dated 19.04.2011], from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (ukr).
10. Pro sotsialni posluhy: zakon vid 19.06.2003 №966-IV [About social services : Law No.966-VI dated 19.06.2003], from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (ukr).
11. Ruchka, A. (2013). Tsinnisna zmina yak providna tema suchasnoho sotsiolohichnoho analizu [Valuable change as a leading theme of contemporary sociological analysis]. *Ukrainskyi informatsiynyi prostir* [Ukrainian Information Space], 2, 163–169 (ukr).
12. Spysok volonteriv rosiisko-ukrainskoi viiny [List of Volunteers of the Russian-Ukrainian War], from: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Spysok_volonteriv_rosiys'ko-ukrayins'koyi_viiny_\(2014_—_doteper\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Spysok_volonteriv_rosiys'ko-ukrayins'koyi_viiny_(2014_—_doteper)) (ukr).
13. Chukhrai, M. (2013). Instytutsionalizatsiia volonters'koho rukhu v Ukraini: realii ta perspektyvy [Institutionalization of the volunteer movement in Ukraine: realities and prospects]. *Sotsiolohichni studii* [Sociological studios], 1, 104–108 (ukr).
14. Shayhorodskyy, Yu. (2012). Tsinnosti yak determinanty suspil'noho rozvytku [Values as determinants of social development]. *Suchasna ukraiynska polityka* [Modern Ukrainian politics], 26, 219–228 (ukr).
15. Yurchenko, I. (2009). Instytutsionalizatsiia volonters'koho rukhu v Ukraini [Institutionalization of the volunteer movement in Ukraine]. Ph. D. Thesis. Kyiv (ukr).
16. Yadov, V. A. (2013). *Samoregulyatsiya i prognozirovanie sotsialnogo povedeniya lichnosti: Dispozitsionnaya kontseptsiya* [Self-regulation and forecasting of a social

behavior of the personality: dispositional concept]. Moscow: Center for Social Forecasting and Marketing (rus).

Коваль Г. В. Ценности как социальные прескрипции волонтерской практики

Волонтерство, являющееся устоявшейся социальной практикой, организационно представлено в рамках как государственных, так и гражданских институтов. Если в рамках государства волонтерство реализуется в форме социальной помощи, то в рамках гражданского общества – в форме общественного движения, что обуславливает необходимость объяснения их различий и понимание возможных факторов, которыми вызваны эти различия. Социально-психологический подход к обозначенной проблематике требует теоретического обозначения факторов социального поведения. Проблема осложняется тем, что роль субъектов деятельности отводится государству и гражданскому обществу, а это делает невозможным применение диспозиционной концепции социальной саморегуляции к этим субъектам. Поскольку указанные субъекты регулируются внешними переменными, предложено обобщение внешних регуляторов деятельности с помощью понятия “социальная прескрипция”, что обосновывает выделение ценностей как социальных прескрипций. В качестве внешнего регулятора волонтерской практики выделены ценность равенства для социальной помощи и ценность человечности для общественного движения, что, в частности, находит обоснование в анализе специфики задания реципиента помощи в пределах данных практик.

Ключевые слова: волонтерство, социальная работа, общественное движение, социальная практика, диспозиционная концепция.

Koval G. V. Values as social prescriptions of volunteer practice

Volunteering as an established social practice is organizationally represented within the framework of both state and civil institutions. Where within the state volunteering is implemented in the form of social assistance. Within civil society it is realized in form of a social movement. It causes the necessity of their differences explanation and understanding of possible factors which cause these differences. The social and psychological approach to this problem raises the need for the theoretical denotation of the factors of social behavior. The problem is complicated by the fact that the state and civil society are distinguished as subjects of activity. That makes it impossible to use the dispositional concept of social self-regulation to these subjects. Since these subjects are regulated by external variables, the generalization of external regulators in the concept of social depression is proposed. It justifies identification of values as social prescriptions. The value of equality for social assistance and the value of humanity for the social movement are singled out as an external regulator of volunteer practice. In particular, it finds its foundation from analysis of the specificity of the recipient's assistance in the context of these practices.

Key words: volunteering, social work, social movement, social practice, dispositional concept.